

俄语情感动词увлекаться的语义句法解析

孙爽

(东北林业大学, 哈尔滨 150040)

摘要: 本文利用И. Мельчук《意思⇌文本》语言学模型理论和Ю. Апресян的语言整合描写与系统词典学理论, 借鉴莫斯科语义学派的配位结构和支配模式的描述形式, 对俄语中情感动词увлекаться作句法和语义两方面的分析, 从而为俄汉机器翻译系统提供可参考的处理方法。

关键词: 情感动词; увлекаться; 语义句法

中图分类号: H35

文献标识码: A

1 引言

自然语言理解作为信息化时代技术处理的关键环节, 在经过半个多世纪的探索、实践与发展之后, 仍存在很多方面的不足, 成为影响计算机生成和理解的重要因素, 也成为语言工作者所面临的严峻问题。

语言学家一直力图通过现代语言学的方法对语法现象及语义表达做出更充分的解释, 越来越重视将句法和语义的关系问题作为一项重要内容。在语言语义学发展的百年历史中, “语义同句法的关系乃一切语言中最为本质而必不可少的内容” (Степанов 1981: 284)。至今, 国内外语言学家在句法语义方面虽做了大量的研究, 但就目前俄汉/汉俄机器翻译文本的结果来看, 俄汉/汉俄机器翻译系统中的句法语义处理仍期待更深入的研究。当今的应用领域对句法语义研究已提出了迫切的要求, 自然语言处理的一个重要任务是探寻基于理解的自然语言处理模式, 而要实现这一目的, 必然要从句法和语义的关系出发, 分析研究表层句法形式和深层语义结构的连接规律。因此, 在本文中我们将根据И. Мельчук《意思⇌文本》语言学模型理论和Ю. Апресян的语言整合描写与系统词典学理论, 通过借鉴莫斯科语义学派的配位结构和支配模式的描述形式, 以俄语情感动词увлекаться为例, 建立俄汉机器翻译系统中符合句法语义分析过程所需要的意义分类, 为改进俄汉机器翻译系统性能进行尝试。

2 увлекаться的语义结构及句法表现

美国语言学家乔姆斯基认为, 对于语义内容各层次的研究和描写目前最为行之有效的方法仍旧是分类法。(Chomsky 1992) 乔姆斯基的观点可以理解为, 对于机器翻译过程来说, 语义结构与句法表现紧密相连, 在句法语义的处理方面确定动词的语义结构及句法表现是至关重要的环节。鉴于篇幅所限, 本文仅以情感动词увлекаться为例分析其语义结构与句法表现。正如帕杜切娃所说, 情感动词作为具有典型语言特点的独立类别, 比其他的动词更早引起人们的关注。(帕杜切娃 2011: 253) 俄语中情感动词参项的语义角色与其句法位之间关系复杂。下面我们将通过分析具体实例来深入探究情感动词увлекаться的语义属性、语义配

价和句法模式之间的对应关系。

我们可以看到，在《Большой толковый словарь русского языка》(以下简称БТС)的词条解释中，包含三个义项：1)对某物表现出强烈的兴趣，如увлекаться музыкой(酷爱音乐)，увлекаться спортом(酷爱体育)；2)专注于做某事或某种体验，如увлекаться работой(专注于工作)，увлекаться беседой(专注于交谈)；3)倾心于某人，увлекаться красавицей(爱上美女)。在Д.Н. Ушаков编写的《Толковый словарь русского языка》(以下简称Ушаков词典)中包含两个义项：1)喜爱而全身心投入做某事，увлекаться игрой(迷恋游戏)；2)爱上某人，如увлекаться мною(爱上我)。在С.И. Ожегов和Н.Ю. Шведова的《Толковый словарь русского языка》(以下简称Ожегов词典)的词条解释中也只包含两个义项，1)全身心地投入做某事或投入到某种感情上，如увлекаться книгой(酷爱读书)；2)倾心于某人，如увлекаться красивой девушкой(倾心于美女)。《大俄汉词典》对于увлекаться关于情感意义的标注只有两条，即心向神往、全神贯注、入迷、醉心、专注于；倾心、爱慕、迷恋上(异性)。从以上四部词典中对于увлекаться的词条描述，我们发现，每部字典的义项划分对于机器翻译系统处理来说都存在一定的不足。比如БТС的1)中语义属性描述不够准确，“某物”所描述的范围过于宽广，需要指出“某种艺术形式”或“体育运动形式”。Ушаков词典中所列的义项1)，语义角色分类不够清晰，对某种客体的喜爱与全身心投入分属于两个不同的语义结构，前者表示客体，后者表示行为。对于“爱上某人”的解释也需要加以限定，“某人”多指异性，表现出爱慕和爱恋。对于Ожегов词典的义项，显然没有包含увлекаться所有的意义，只强调了感兴趣的行为，因此所代表的配位结构是不全面的。在《大俄汉词典》中，увлекаться的汉语解释呈现出多个近义词并列的情形。这样的词条描述，对于机器翻译系统来说，处理时仍面临着多义词辨析的问题。从词汇经济原则的角度，从有利于机器翻译系统处理的角度，都需要我们用更加简化的方式概括увлекаться的语义结构及句法表现。

为了使句法语义分析更有针对性和实用性，我们从俄罗斯国家语料库中选取了200个带увлекаться/увлечься的例句进行分析。通过对200个例句的分析，可以发现，从句法结构的角度，共有36个句子中увлечься/увлекаться无补语，占总数的18%。这种无补语的用法只在Ушаков词典和大俄汉词典中有所标注，在БТС和Ожегов中均未注明，从所占比例可以看出，这一点对于机器翻译来说较为重要，相应的汉译时处理方法也应有所对应。36个句子主要具有以下特征：

1)省略感兴趣的客体，泛指一切事物，如，*Это возраст, когда женщина не увлекается как девочка, но когда всё её существо требует, чтобы с нею был мужчина.*(这是一个女人不像小女孩那样心向神往，但却真真切切地需要有男人和她在一起的年龄。)

2)该类句子多与что连接，构成程度从句，如，*Друзья так увлеклись, что даже подошли поближе, чтобы лучше рассмотреть фотографии.*(朋友们如此着迷，以至又走近了一些，好更仔细地端详照片。)句中省略感兴趣的对象，是为了强调对某事的专注。

其余164个句子在句法结构上体现为与увлекается连用的第五格结构，其中包括一个句子不属于该类结构，其余163个句子根据所支配词的语义属性不同，可以分为以下10类。根据苏联科学院1980年《俄语语法》对名词词汇—语法类别的划分，10类所支配的客体分属于具体名词和抽象名词2类。鉴于篇幅所限，仅以词组形式为例。

(一) 客体语义类别为具体名词

在这一类中主要包括表人、表动物、表事物、表体育项目、表娱乐项目、表艺术形式意义的6类客体：

1)表人的名词，共18个句子，例如，*увлекаться этим героем*(倾心于这位英雄)，*увлекается Фантомасом*(倾心于蒙面大侠)，*увлекаться гоголевским Чичиковым*(倾心于果戈里笔下的乞乞科夫)，*увлекаться Уэллсом*(倾心于威尔斯)，*увлекаться*

экзальтированной артисткой (倾心于狂热的女演员), увлечься Чекасиным (倾心于切卡西), увлечься поэтом (倾心于诗人), увлечься этой красавицей (倾心于这位美女), увлекаться профессором (倾心于教授), увлекаться женщинами (倾心于女人们), увлекаться Татьяной (倾心于达塔季亚娜), увлекаться шведским теософом (倾心于瑞典的神智学者)。从上述例子可以看出, увлекаться所支配的对象通常指异性, 表现男女之间的倾慕之情, 多与 красавица, женщины, герой, Фантомас等词连用, 也可与具体的人名连用。汉译为“倾心于……”。

2) 表动物名称, 共 3 个句子, 如, не увлекаться зайцами (对兔子不感兴趣), увлекаться голубями (对鸽子非常感兴趣), увлекаться тропическими насекомыми (对热带昆虫非常感兴趣), 该类句子指对某物产生强烈的兴趣并全身心地投入去研究该动物所具有的特点或相关的其它内容。因此, 汉译为“对……非常感兴趣或酷爱(研究)……”, 否定情况下不能用已带有加强程度意义的“酷爱”, 而译为“对……不感兴趣”。

3) 表事物名称的句子共 20 个, 例如 увлекаться мобилками (对手机感兴趣), увлекаться фотографией (对照片感兴趣), увлекаться коньяком (对白兰地感兴趣), увлекаться цветами (对鲜花感兴趣), увлекаться наркотиками (对毒品感兴趣), увлекаться Голливудом (对好莱坞大片感情趣), увлекаться самыми разнородными предметами (对各种不同的物品感兴趣), увлекаться чем-нибудь (对某物感兴趣), увлекаться русским костюмом (对俄罗斯服装感兴趣), увлекаться стеклянными яйцами (对玻璃蛋感兴趣), увлекаться узбекской мальвазией (对乌兹别克斯坦的马尔瓦西亚(气泡酒)感兴趣), увлекаться ультрафиолетом (对紫外线感兴趣), увлекаться манкой (对碎米粥感兴趣), увлекаться Интернетом (对网络感兴趣), увлекаться Девизами (对外汇感兴趣), не увлекаться рукоделием (对手工制品不感兴趣), увлекаться изготовлением из пластилина (对塑料制品感兴趣)。该类句子中, увлекаться表示对某个具体事物的喜爱, 产生浓厚的兴趣, 并希望某物能带来一定的好处或利益。翻译成汉语时, 增加一个副词来加强喜爱的程度, 通常译为“对……非常感兴趣”。

4) 表体育项目的名称或门类名称, 共 13 个句子, 例如 увлекаться футболом, сноубордингом (酷爱足球、滑雪), увлекаться рыбалкой (酷爱钓鱼), увлекаться горнолыжным спортом (酷爱山地滑雪运动), увлекаться спортом (酷爱体育运动), увлекаться вольной борьбой (酷爱摔跤), увлекаться фехтованием (酷爱击剑), увлекаться серфингом (酷爱冲浪), увлекаться охотой (酷爱打猎)。从例句可以看出, увлекаться可与表体育项目名称或门类的名词连用, 表示对某项体育运动的喜爱与全身心的投入。通常翻译为“酷爱……”。

5) 表娱乐项目的名称, 共 6 个句子, 包括 увлекаться мальчишескими играми (迷恋男孩子的游戏), не увлекаться играми с электричеством (不迷恋电动游戏), увлекаться игрой в слова (迷恋单词的游戏), увлекаться танцами (迷恋跳舞), увлекаться тотализатором (迷恋赛马赌博)。从上述例句可以看出, 与表娱乐项目名称的词连用, 虽然也是表示因喜好而全身心的投入, 但因对象的不同, 带有过度而致不良后果的因素, 因此汉语可以用“迷恋”来表示。Танец在该上下文中强调的是一种娱乐形式, 而不是作为一种高雅的艺术来追求的对象。

6) 表示具体艺术形式名称的语义属性, 共 26 个句子, 包括音乐、文学、戏剧、诗歌、绘画、故事、武术、唱歌、素描、创作、舞蹈等不同艺术种类, 如 увлекаться музыкой (酷爱音乐), увлекаться литературой (酷爱文学), увлекаться театром (酷爱戏剧), увлекаться стихами (酷爱诗歌), увлекаться рассказами (酷爱故事), увлекаться ушуисткой (酷爱武术), увлекаться этюдами (酷爱素描)。此外, 还包括像弗拉门科、复古蓝调这样具体的艺术形式。我们知道, 弗拉门戈是西班牙特色和代表性的综合艺术, 融舞蹈、歌唱、器乐于一体, увлекаться фламенко (酷爱弗拉门科), 而复古蓝调是美国民俗音乐的一种,

увлекаться ретро-блюзом (酷爱复古蓝调)。其中不包括увлекаться своим творчеством, увлечься искусством对艺术形式统称的形式, 这属于抽象名词的范畴。увлекаться表达对艺术浓厚的兴趣和执着的追求, 第五格名词形式在有些情况下, 可受定语限制, 共同表达一个完整的语义, 如увлекаться латинскими стихами中酷爱的不仅仅是诗歌, 而是拉丁文的诗歌。在翻译成汉语时, 可译为“酷爱”。

(二) 客体语义类别为抽象名词

在这一类中主要包括具有学科门类、动作或行为意义、抽象概念、性质意义的 4 类客体:

1) 表示学科门类名称的句子共 29 个, 包括神话、天文学、化学、政治、希腊神话、瑜伽、心理语言学、应用数学、怀疑论、园艺、古生物学、占星术、考古学、哲学、宗教等学科名称。如увлекаться греческой мифологией (酷爱神话), увлекаться астрологией (酷爱天文学), увлекаться химией (酷爱化学), увлекаться политикой (酷爱政治), увлекаться психолингвистикой (酷爱心理语言学), увлекаться прикладной математикой (酷爱应用数学), увлекаться скептицизмом (酷爱怀疑论), увлекаться садоводством (酷爱园艺), увлекаться молекулярной генетикой (酷爱分子遗传学), увлекаться палеонтологией (酷爱古生物学), увлекаться авиамоделированием (酷爱航模), увлекаться гороскопами (酷爱占星术), увлекаться археологией (酷爱考古学), увлекаться буддизмом (酷爱佛教)。在该类中, увлекаться表示出对人类科学强烈的热爱和执着的追求并努力付诸行动, 第五格形式由具体的某个学科名称来充当。在翻译成汉语时, 可译为“酷爱”。

2) 表动作或行为意义的句子 32 个, 情况稍微复杂一些, 从例句分析的结果来看, 主要分为 2 类:

对于увлекаться поиском их решения (对寻找解决方案非常感兴趣), увлекаться омоложением (对年轻化非常感兴趣), увлекаться экстремальным туризмом (对极限旅行非常感兴趣), увлекаться валютными спекуляциями (对货币投机非常感兴趣), увлекаться соперничеством (对竞争非常感兴趣), увлекаться рассуждениями (对推理非常感兴趣), увлекаться исследованием (对研究非常感兴趣), увлекаться внешней эффектной, феерической съёмкой (对外在动人的、奇妙的拍摄非常感兴趣), увлекаться продажей косметики (对出售化妆品非常感兴趣), увлекаться устройством жилья (对房屋建筑非常感兴趣), увлекаться раскладыванием салата (对摆沙拉非常感兴趣), увлекаться коллекционированием (对收藏非常感兴趣), увлекаться красноречием (对能言善辩感兴趣), увлекаться вокальной и сценической игрой (对声乐和舞台的演奏非常感兴趣), увлекаться живописью (对绘画非常感兴趣), увлекаться пением (对唱歌非常感兴趣), увлекаться диетами (对节食感兴趣), увлекаться выращиванием редких растений (对栽种稀有植物感兴趣), увлекаться администрированием (对行政管理感兴趣), увлекаться взрывами (对爆破感兴趣) 的情形, 与其连用的名词表示某种具体的行为, увлекаться表示对该行为产生浓厚的兴趣并付诸于行动, 汉译为“对……非常感兴趣”。

对于увлекаться работой (专注于工作), увлекаться беседой (专注于交谈), увлекаться чтением (专注于阅读), увлекаться досмотром вещей (专注于监视某物), 与其连用的名词表示一个持续进行的行为, 则увлекается表示对该行为的全身心投入, 通常翻译为“专注于……”。

但需要说明的是, 对于увлекаться чтением的含义可以有不同的理解, 具体情况需要参照上下文。如Он увлекается чтением с детства, 表示某人对阅读感兴趣; 如果在Он увлекся чтением и не заметил, что на улице шёл дождь中, 则指某人专注于阅读。

3) 表抽象的概念, 共 13 个句子, 包括увлекаться процессом мысли (对思考的过程非常感兴趣), увлекаться новым делом (对新事物非常感兴趣), увлекаться всем таинственным и непознанным (对所有神秘未知的事物非常感兴趣), увлекаться специализированными системами (对专业的系统非常感兴趣), увлекаться новыми

возможностями (对新机会非常感兴趣), увлекаться языковыми проблемами (对语言问题非常感兴趣), увлекаться анархизмом (对无政府主义非常感兴趣), не увлекаться этой темой (对这个话题不感兴趣), увлекаться восточной культурной традицией (对东方文化传统非常感兴趣), увлекаться не условностью (感兴趣的不是社会上的客套), увлекаться религией (对宗教非常感兴趣), увлекаться философией буддизма (对佛教哲学非常感兴趣), увлекаться наукой (对科学非常感兴趣)。在该类中, увлекаться指具有强烈的热爱和执着的追求,在翻译成汉语时,可译为“对……非常感兴趣”。

4) 表性质的名词共3个,例如, увлекаться разнообразием событий (对事件的多样性感兴趣), увлекаться его страстями (对他的热情非常感兴趣), увлекаться эффектами (对效果非常感兴趣),是指对某物或人的性状具有强烈的兴趣,汉译为“对……非常感兴趣”。

通过以上分析,我们认为, увлекаться作为情感动词,从更有利于机器翻译的角度,可概括为“酷爱”、“对……非常感兴趣”、“迷恋”、“倾心于”、“专注于”五个义项。从上述例句可以看出,充当句法位的语义题元可为以上10类名词。用莫斯科语义学派的元语言可分别释义为:

1) $X \text{ увлекаться}_1 Y_{-om} = X$ 对某种艺术、体育项目或学科产生强烈的兴趣而不断追求,即 $X \text{ увлечься}_1 Y_{-om} = X$ 酷爱 Y , 例如, Композитор очень *увлекался химией* и любил море. (音乐家酷爱化学,并喜欢大海)。

2) $X \text{ увлекаться}_2 Y_{-om} = X$ 对某物、某动作或行为、抽象的概念或性质事物产生强烈的兴趣,并可能获取一定的利益,即 $X \text{ увлечься}_2 Y_{-om} = X$ 对 Y 感兴趣,例如, *Я увлекаюсь русским костюмом* (我对俄罗斯服装感兴趣)。

3) $X \text{ увлекаться}_3 Y_{-om} = X$ 对某娱乐项目过度的喜爱,有可能带来一些不良的后果,即 $X \text{ увлечься}_3 Y_{-om} = X$ 迷恋 Y ;

4) $X \text{ увлекаться}_4 Y_{-om} = X$ 对某异性产生爱慕之情,即 $X \text{ увлечься}_4 Y_{-om} = X$ 倾心于 Y , 例如, *Увлечься какой-нибудь девушкой* вот так сразу, как это делал его брат, он не мог (他不能像他的弟弟一样,这么快就倾心于某个姑娘)。

5) $X \text{ увлекаться}_5 Y_{-om} = X$ 全身心地投入做某事,即 $X \text{ увлечься}_5 Y_{-om} = X$ 专注于 Y , 例如, Они, кажется, так *увлеклись работой*, что забыли об ужине (他们似乎太专注于工作了,以至于忘了吃晚饭)。

根据上述的分析,我们借鉴莫斯科语义学派的配位结构和支配模式的描述形式, увлекаться的句法语义关系可以图示为:

	X	Y
句法题元	N_1	N_5
语义题元	主体	客体
限制说明	表人的名词、名词短语、代词	具体名词: 表人、动物名称、事物、表艺术形式、体育运动项目、娱乐活动; 抽象名词: 学科门类及科学研究领域、动作或行为、抽象概念、性质。

在该图第一横栏中 X、Y 分别代表动词所支配的句法题元;第二横栏表示充当句法题元的形态属性, N_1 表示名词第一格, N_5 表示名词第五格;第三栏中对题元属性做限制说明。

3 结束语

本文以俄语情感动词 увлекаться 为例,对 увлекаться 的句法语义属性进行了详细的解析。研究发现, увлекаться 的义项在很大程度上由支配的客体决定。通过借鉴莫斯科语义学派的配位结构和支配模式描述形式,对 увлекаться 进行了句法语义属性描述。该研究方法也可应

用于俄汉教学与研究中，有助于更好地认识увлекаться在语义上与汉语的对应关系，为俄汉语法语义的接口研究提供参考材料。

参考文献

- [1]Бабенко Л.Г. Семантические модели русских глагольных предложений. Экспериментальный синтаксический словарь[Z]. Проспект. Екатеринбург: Изд-во Урал, ун-та, 1998.
- [2]Всеволодова М.В. Теория функционально-коммуникативного синтаксиса[M]. Москва: Изд-во Москов. ун-та, 2000.
- [3]Гайсина Р.М. Лексико-семантическое поле глаголов отношения в современном русском языке[M]. Саратов: Изд-во СГУ, 1981.
- [4]Иорданская Л.Н. Семантика русского союза *раз* (в сравнении с некоторыми другими русскими союзами)[J]. Russian Linguistics. 1988, Vol.12, № 3.
- [5]Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка[Z]. Москва: Наука, 2003.
- [6]Степанов Ю.С. Имена. Предикаты. Предложения[M]. Москва: Наука, 1981.
- [7]Chomsky N. A. *Minimalist Program for Linguistic theory MIT*[M]. Cambridge, 1992.
- [8]Helbig G. *Deutsche Grammatik. Leipzig*, 1984.
- [9]Helbig G. *Valenz-Satzglieder-Semantische Kasus-Satzmodelle. Leipzig*, 1982.
- [10]俄罗斯国家语料库[EB/OL]. <http://www.ruscorpora.ru>, 2013-10-05.
- [11]黑龙江大学俄语语言文学研究中心辞书研究所. 大俄汉词典[Z]. 北京: 商务印书馆, 2008.
- [12]帕杜切娃.Е.В. 词汇语义的动态模式[M]. 北京: 北京大学出版社, 2011.
- [13]中国社会科学院语言研究所词典编辑室. 现代汉语词典[Z]. 北京: 商务印书馆, 2012.

Semantic Syntactic Explanation and Analysis of Russian Emotional Verb увлекаться

Sun Shuang

(Northeast Forestry University, Harbin 150040, China)

Abstract: By using the *Meaning ⇌ Text* linguistic model theory of I. Mel'cuk and language integration description and system lexicology theory of J.D. Apresjan, this article describes syntactic and semantic properties of emotional speech verb увлекаться in Russia within the framework of diathesis and government pattern theory of the Moscow Semantic School. This article provides an operable method for Russian-Chinese machine translation system.

Key word: emotional verb; увлекаться; syntactic and semantic

基金项目: 本文系黑龙江省博士后科研启动金资助项目(LBH-Q15012)之系列文章。

作者简介: 孙爽, 东北林业大学外国语学院副教授, 博士, 研究方向为计算语言学、语义学。

收稿日期: 2016-03-31

[责任编辑: 叶其松]